

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

‘DE STAD ZAANDAM’

IJWEG 1071 HOOFDDORP

Bureau *Helsdingen* MONUMENTEN
BOERDERIJEN
BOUWHISTORIE

Bouwhistorische verkenning

De Stad Zaandam IJweg 1071 Hoofddorp

Colofon

Opdrachtgever:

Gemeente Haarlemmeer

Uitgevoerd door:

Bureau Helsdingen te Vianen

Helsdingse Voorweg 2

4133 ND Vianen

leon@bureauhelsdingen.nl

www.bureauhelsdingen.nl

tel. 0347-370651

Bureau Helsdingen is een onderzoeks- en adviesbureau op het gebied van Monumenten en Bouwhistorie.

Tekst en samenstelling:

L. Verhoeven

Ing. J.D.Doornenbal

Status: Concept

Datum: 17 oktober 2024

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	4
2. Projectgegevens	5
3. Omgevingsgeschiedenis	6
4. Typologie	8
4.1 Ontwikkeling van de stolp algemeen	
4.2. Kenmerken van de stolp	
4.3. De stolp in Noord-Holland en West-Friesland	
4.4 De Stad Zaandam, typologie	
5. Bouwgeschiedenis	11
5.1 Bouwfase 1857	
5.2 Bouwfase 1939	
5.3 Bouwfase 1948	
5.4 Bouwfase 1956	
5.5 Bouwfase 1987	
5.6 Bouwfasering in tekening	
6. Technische beschrijving	15
6.1 Hoofdopzet	
6.2 Constructie	
6.3 Exterieur	
6.4 Interieur	
6.5 Erf	
7. Waardstelling	48
7.1 Uitleg	
7.2 Waardstelling in plattegronden	
8. Samenvatting en conclusie	52
9. Literatuurlijst	53
Bijlage: Registergegevens rijksmonument	54

1. INLEIDING

Aanleiding

Aan de IJweg 1071 in Hoofddorp staat de stolpboerderij 'De Stad Zaandam'. Deze boerderij is in eigendom van de gemeente Haarlemmermeer. In 1985 vonden de laatste agrarische werkzaamheden plaats. Rond juli 2024 heeft Bureau Helsdingen de opdracht gekregen voor het maken van bouwhistorische verkenning. Dit onderzoek fungeert als belangrijke onderlegger voor de toekomstige veranderingen van de boerderij.

Leeswijzer

Dit rapport is als volgt opgebouwd. Na de algemene introductie beschrijven wij de omgevingsgeschiedenis van de boerderij. Hierna volgt de typologie. Het gaat om een afgeleide Noordhollandse stolpboerderij met gekoppelde vierkant constructie. De stolp is voorzien van een achterstuk met tuitgevel. In hoofdstuk 5 wordt de bouwfasering uitgelegd. Na 1857 zijn er drie grote verbouwingen geweest. In de beschrijvingen (hoofdstuk 6) gaan wij dieper in op alle onderdelen. Alle beschrijvingen worden visueel ondersteunt door foto's of tekeningen. Waar mogelijk worden de onderdelen gedateerd. Aan het eind van het rapport vatten wij het geheel samen. Onze aanbevelingen maken wij overzichtelijk in waardestellingstekeningen en een bijhorende tabel.

Uitvoering

Bureau Helsdingen is een adviesbureau voor monumenten en bouwhistorie, gespecialiseerd in boerderijen. Zij voert dit onderzoek uit in de vorm van een bouwhistorische verkenning met waardestelling, waarbij geen destructief onderzoek wordt gedaan. De opbouw en de reikwijdte van bouwhistorische rapporten zijn beschreven in de brochure 'Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek'.¹ De link naar de nieuwe richtlijnen is onderaan deze pagina in de voettekst weergegeven.

¹ *Richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek*, gezamenlijke uitgave van o.a. de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Stichting Bouwhistorie en de Rijksgebouwendienst (Den Haag, 2009). Te raadplegen via: <http://cultureelerfgoed.nl/publicaties/richtlijnen-bouwhistorisch-onderzoek>.

2. PROJECTGEGEVENS

Opdrachtgever : Gemeente Haarlemmermeer
Eigenaar : Gemeente Haarlemmermeer

Objectgegevens

Adres : IJweg 1071
2133 MH Hoofddorp
Gemeente : Haarlemmermeer
Kadastraal adres : P 3287
Ligging : Binnen de bebouwde kom
Status : Rijksmonument Monumentnummer: 510069 Inschrijving register:
09-06-1999
Omgevingsplan :
Oorspronkelijke functie : Agrarisch
Huidige functie : Wonen
Bouwjaar : 1857
Bouwstijl : Verlengde stolpboerderij van het afgeleide Noordhollandse type met kenmerken van de streekeigen ambachtelijke bouwstijl. Invloeden van Neoclassicisme.

Actuele kaartgegevens/ situering:

*Ligging pand in context,
IJweg 1071 te Hoofddorp,
Afbeelding: Google Earth, 17 oktober 2024.*

3. OMGEVINGSGESCHIEDENIS

In dit hoofdstuk beschrijven wij beknopt de context van de boerderij. In de navolgende hoofdstukken zullen wij verder inzoomen op het gebouw zelf. Bij veel gebouwen heeft de omgeving een grote invloed op het gebruik, de situering en de verschijningsvorm van het pand. Ook bij deze boerderij is dat het geval.

De Haarlemmermeer

De Haarlemmermeer was een groot meer in op de grens van Zuid-Holland dat ontstaan was doordat sinds 1500 enkele plassen zich bij elkaar hadden gevoegd. Tijdens stormen en overstromingen breidde het meer zich verder uit doordat stukken land rondom het meer verzwolgen werden, inclusief complete dorpen. Rond 1840 had de Haarlemmermeer een oppervlakte van ca. 18.000 hectare en bij stormen kwam het water tot aan Amsterdam en Leiden. Plannen om de Haarlemmermeer droog te leggen bestonden al in de 17^e eeuw, maar in 1852 werd daadwerkelijk begonnen met het droogpompen van het meer. Drie stoomgemalen pompten in drie jaar het water in de ringvaart, tot de bodem van het meer in zich kwam.²

Dankzij de liberalisering van de handel en de stijging van de vraag uit het buitenland vond in de tweede helft van de 19^e eeuw een explosieve groei in de landbouw plaats, machines werden groter en de opbrengst van het land groeide. Hierdoor was er behoefte aan meer opslagruimte, de boerderijen moesten groter. De boeren in de Haarlemmermeer hadden het in de eerste jaren zwaar op de natte gronden, maar konden ook van de groei profiteren. Na 1900 stegen de landbouwprijzen en konden meer boeren hun eigen grond kopen.

In de nieuw ontstane polder werden vaarten gegraven voor het ontwateren van de polder. Aan de grote noord-zuid vaart, de Hoofdvaart, vestigden zich rijke boeren uit het hele land die hun eigen boerderijtypes meebrachten. Hierdoor ontstond er een breed pallet aan boerderij-typologieën. Langs de dwarswegen (oost-west) vestigden zich kleinere boeren en landarbeiders in eenvoudige huizen.

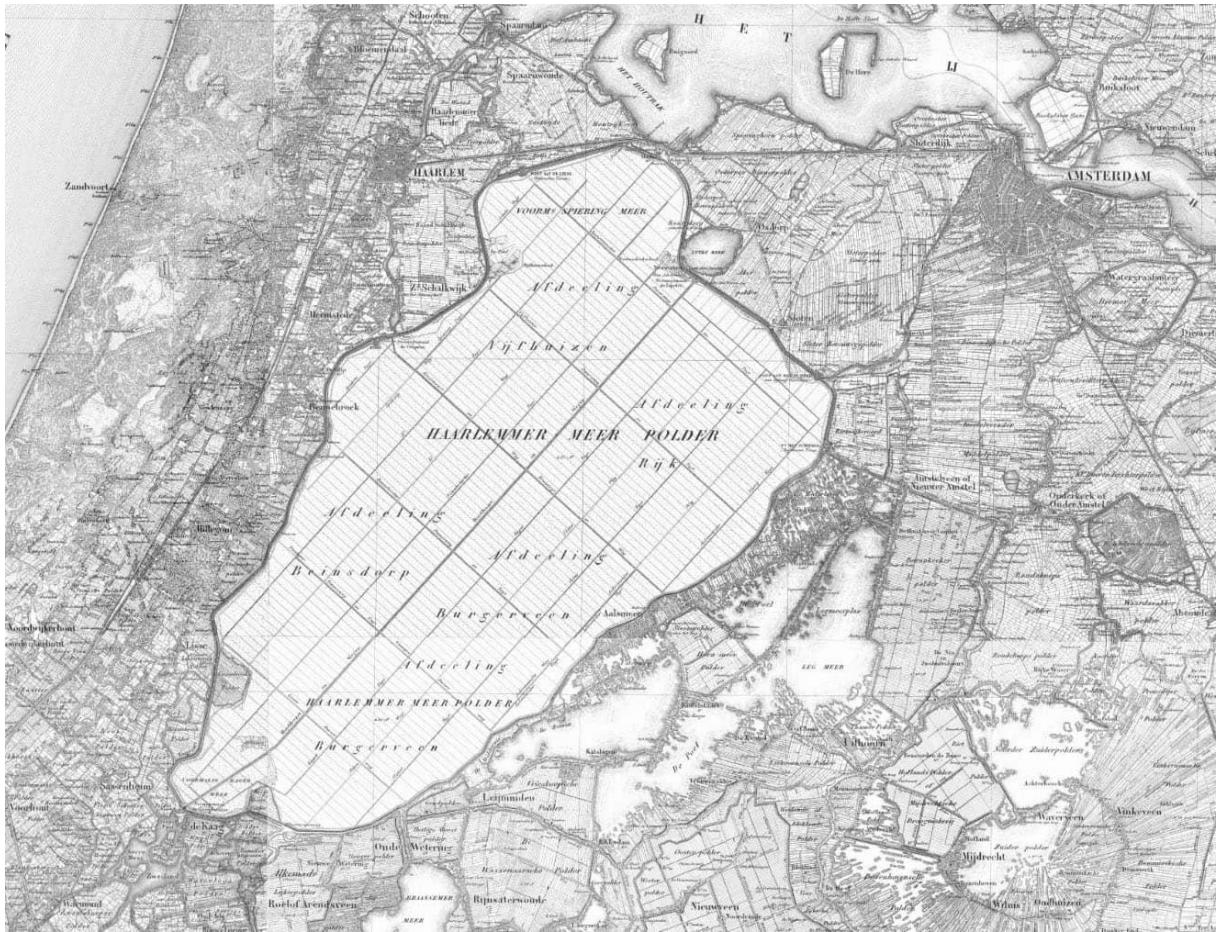
De IJweg

In de Haarlemmermeer vormen polderlinten een rastervormig stelsel. Dit stelsel hangt nauw samen met de inpolderingsgeschiedenis en heeft een grillige rand door de ontgraving van de ringvaart. De afstand van deze linten varieert, waarbij de noord-zuid linten langer zijn dan de oost-west linten. De IJweg – waaraan de boerderij is gesitueerd – is een van deze lange noord-zuid linten.

Na 1945 wordt in de Haarlemmermeer de industrie belangrijk en neemt het belang van de landbouw af. Luchthaven Schiphol wordt de grootste werkgever van de regio. Hierdoor vestigen veel internationale bedrijven met kantoren zich in de regio. In de jaren 70 was er een schrijnend tekort aan (kwalitatief goede) huisvesting in de omgeving, net als in veel andere delen van Nederland. Met de komst van de zogenoemde Verstedelijkingsnota ontstonden 'groeikernen'. Hoofddorp is hier een goed voorbeeld van. De boerderij aan de IJweg stond vroeger in een open en uitgestrekt polderlandschap. Vandaag de dag vormt het erf van de boerderij een groene uitzondering in verder grotendeels versteend gebied met bebouwing uit de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw.³

² *Prachtlandschap Noord-Holland*, Ensemble Haarlemmermeerpolder, onderdeel van de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie, Provincie Noord-Holland (2018). Te raadplegen via: <https://leidraadlc.noord-holland.nl/>.

³ *Groeikernen in de polder*, artikel door podium voor architectuur Haarlemmermeer en Schiphol (jaartal onbekend). Te raadplegen via: <https://www.podiumarchitectuur.nl/artikelen/363-Groeikernen-in-de-polder/>.

*Kaart inpoldering Haarlemmermeer met daarop het rastervormige stelsel, omsloten door de "grillige" ringvaart.
Bron: Leidraad Landschap en Cultuurhistorie, Provincie Noord-Holland.*

4. TYPOLOGIE

De typologische indeling van panden is te vergelijken met familiekenmerken. Twee neven kunnen een verschillende neus hebben, maar toch sprekend op elkaar lijken. Zo kunnen ook gebouwen met verschillende uiterlijke kenmerken maar met dezelfde eigenschappen ondergebracht worden onder eenzelfde familie; ofwel een bouwtype.

In dit hoofdstuk beschrijven we het bouwtype waarop de De Stad Zaandam is gebaseerd. Het is een verlengde, afgeleide Noordhollandse stolpboerderij met gekoppelde vierkant constructies.

De stolp is het basistype waarop het overgrote deel van de boerderijen in Noord-Holland boven het IJ zijn gebaseerd. Vanuit dit basistype is een verscheidenheid aan boerderijtypen met verschillende verschijningsvormen ontstaan. Dit levert het kader voor de detailkenmerken en bouwsporen die in het volgende hoofdstuk besproken worden.

4.1 Ontwikkeling van boerderijen algemeen

Het boerenleven was een zwaar bestaan dat vooral in de zomermaanden bestond uit hard werken. Het woongedeelte van een boerderij in het algemeen was lange tijd ondergeschikt aan het werkgedeelte. In de middeleeuwse boerderijen zien we dat het woongedeelte één geheel is met de ruimte waar het vee staat. Pas later wordt het voorhuis afgescheiden en vormt het een woonhuisgedeelte waar de boer en zijn gezin zich 's avonds kunnen terugtrekken.

De oudste boerderijen waren opgebouwd uit materialen die voor handen waren zoals hout, twijgen, leem en riet. Door toenemende vraag naar zuivel- en akkerbouwproducten werden tussen 1550 en 1650 boerderijen vergroot. Er vond een inwendige verschuiving plaats waarbij de functies wonen en werken min of meer gescheiden werden. Vaak vormde de zogeheten brandmuur de fysieke scheiding tussen de twee.

In de loop der eeuwen werden de boerderijen meer en meer van steen gebouwd, en vanaf de zeventiende eeuw zijn de meeste boerderijen voorzien van stenen gevels. In de achttiende eeuw vonden er door economische malaise, overstromingen en veepest weinig veranderingen plaats. De tweede helft van de 19de eeuw zorgt voor een opleving van de landbouw. Dit leidt ertoe dat in vele delen van het land de bestaande boerderijen worden verbouwd en gemoderniseerd. Ook werden er vele oude boerderijen vervangen door boerderijen met kenmerken van die boutijd. Deze bouwtraditie (houten gebinten, stenen gevels) bleef tot ca. 1900 in stand.

4.2 Kenmerken van de stolp

De voornaamste kenmerken van de stolpboerderij zijn de vierkante plattegrond en het piramidevormige dak. Onder dit grote dak was plaats voor de boerenfamilie, het vee, het hooi, de wagens en de andere werktuigen.

Hooi is de wintervoeding voor het vee en wordt in de zomer gehooïd. Tot dat het hooi gevoerd wordt, moet het droog worden opgeslagen. Eerst gebeurde dat in een hooihuis. Bij het groter worden van het bedrijf werd de kap van dit hooihuis uitgebreid naar alle kanten en zo ontstond de stolp. Het skelet wordt gevormd door een (aantal) vierkantstijlen als dekbalkgebinten. Dit skelet draagt het dak. De muren hebben een beperkte constructieve functie en dienen voornamelijk als scheidingswanden tussen binnen en buiten.

4.3 De stolp in Noord-Holland en West-Friesland

Bij de eerste ontwikkeling van de stolp is het al gebruikelijk een voorhuis te creëren waar gewoonlijk wordt, afgescheiden van de rest van de boerderij. Dit is een sober woongedeelte dat vooral functioneel was. Het woongedeelte in het voorhuis krijgt, onder invloed van de stedelingen, een steeds prominenter rol. Er komen in de 17^e eeuw steeds meer rijke stedelingen die in de zomer in het voorhuis willen wonen, dat toch vaak leegstaat in de zomer. Hiervoor werden boerderijen aangepast en bij de bouw van nieuwe boerderijen werd deze trend overgenomen. Zo werd de ruimte achter de gehele voorgevel langzaam maar zeker overgenomen door de woning.

4.4 De Stad Zaandam, typologie

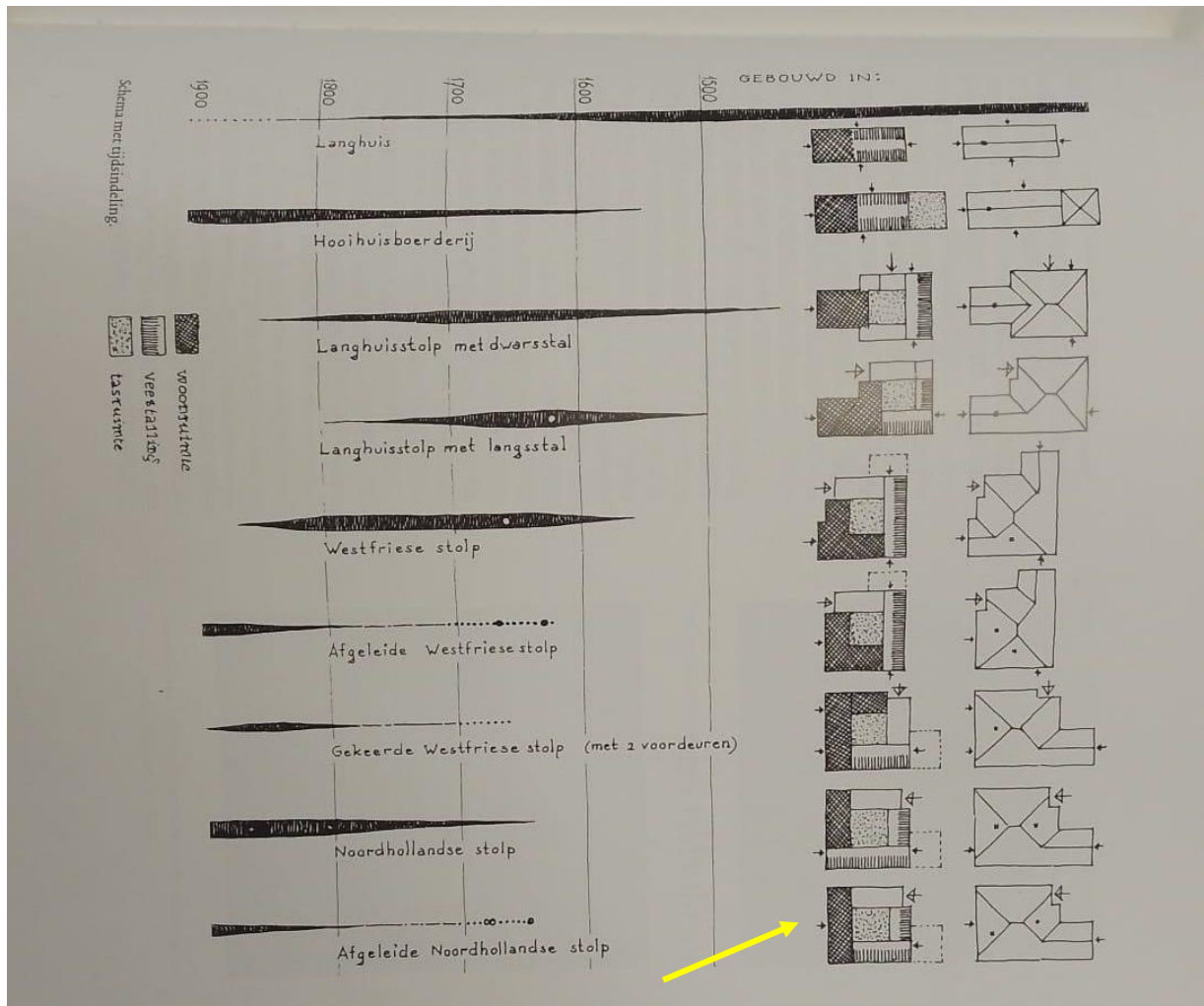
In de destijds nieuwe Haarlemmermeerpolder vestigden zich rijke boeren uit het hele land. Deze boeren brachten eigen typologieën mee. Hiermee ontstond een eclectische collage van boerderijsoorten in deze streek. De stolpboerderij was een van deze types.

In de Haarlemmermeer waren gemengde agrarische bedrijven te vinden met zowel akkerbouw als veeteelt. De stolpboerderij is van origine bedacht voor veehouderijen, maar werd in de loop der tijd ook gebruikt voor akkerbouwers. Om de steeds groter wordende landbouwmachines te stallen kreeg men de behoefte aan een ruimere boerderij. Door het plaatsen van meerdere vierkantconstructies is het mogelijk om de stolpboerderij te vergroten. Met behulp van dit constructie-concept werd er voldaan aan deze behoefte.

Bij stolpboerderijen draagt het houten skelet het dak. De dekbalken van het skelet vormen samen een vierkant, waarmee de stijlen van de gebintconstructie stabiliteit krijgen. Het dak zelf bestaat uit een lichte dakconstructie van sporen en gordingen. Bij 'De Stad Zaandam' is er sprake van een verlengd vierkant. In beiden zijbeuken zijn de oorspronkelijke balklagen door zogenoemde schenkelspanten vervangen, om extra vrije hoogte voor de werktuigen te creëren. Bij de beschrijvingen zal deze constructieve wijziging verder toegelicht worden.

De boerderij De Stad Zaandam is een afgeleide Noordhollandse stolp, gecombineerd met een verlengde vierkantstijl. Noemenswaardig verschil is hierbij wel de verdeling tussen de ruimte voor het vee en de ruimte voor de werktuigen. Deze afwijking heeft te maken met de primaire agrarische functie van voorheen, namelijk akkerbouw. De afgeleide Noordhollandse stolp is ontstaan rond het midden van de 17de eeuw en kwam tot bloei in de 19de eeuw, dezelfde periode waarin de boerderij is gebouwd. Het voorhuis is ingedeeld over de volledige breedte van de voorgevel. De zijbeuk aan de zuidwestzijde van het pand werd gebruikt voor vee. Deze zijbeuk is langer gemaakt, waardoor er sprake is van een verlengd staartend⁴. Door de toevoeging van het achterstuk heeft het gebouw geen rechthoekige voetafdruk meer. Het staartend is voorzien van een gemetselde tuitgevel aan de kopsekant. Uitgebreidere beschrijvingen over het in- en exterieur volgen in een later hoofdstuk.

⁴ *De stolp te kijk, de stolpboerderij toen, nu en straks*, geschreven door J.J. Schiltstra, L. Brandts Buys en C. de Jong (herziende druk 1991)

*Verskillende type stolpboerderijen, met onderaan de afgeleide Noordhollandse stolp.
 Afbeelding afkomstig uit "de stolp te kijk", pagina 69.*

5. BOUWGESCHIEDENIS

Een historische boerderij is een dynamisch en functioneel bedrijfsgebouw. Vaak is het in de loop der tijd meermaals verbouwd om te voldoen aan de veranderingen in de bedrijfsvoering. Meestal ging het om vergroting van het hoofdgebouw, het veranderen van stallen en het bouwen van nieuwe bijgebouwen. In de welvarende perioden werden in het woongedeelte van boerderijen ook aanpassingen gedaan om het pand aan te passen aan de heersende wooncultuur en mode.

Aan de hand van het bouwhistorische onderzoek zijn de volgende bouwfases te herleiden bij De Stad Zaandam:

5.1 Bouwfase 1857

De Haarlemmeer is een samenvoeging van drie kleinere meren. Ooit was dit het grootste meer van Nederland. Rond 1840 werd begonnen met de drooglegging. Ruim tien jaar later was het klaar en werden twee nieuwe dorpen gesticht: Kruisdorp (Hoofddorp) en Vennepdorp (Nieuw-Vennep). In die tijd kwamen veel mensen uit andere delen van Nederland zich hier vestigen. Een van die mensen was Jan van Lijnen, een houtkoper uit Zaandam. Hij kocht twee kavels (K20 en K21) met een afmeting van 40 hectare.⁵ In 1857 liet hij er een grote Noord-Hollandse stolpboerderij op bouwen. De naam van de boerderij, 'De Stad Zaandam', refereert naar zijn woonplaats. Op de hoeve was er plaats voor 20 koeien en 3 paarden. Vrij kort na zijn overlijden in 1864 werd de boerderij en bijhorende grond geveild. Hierna kwam het in handen van Wijnand Noomen, die al voor de dood van Jan van Lijnen boerde op het terrein. Tijdens de hierna komende decennia veranderde de boerderij een aantal keer van gebruiker en eigenaar.

De achtergrond van Jan van Lijnen valt niet te los te zien van de gekozen typologie, aangezien deze voorkomt in het gebied waar hij vandaan komt. De keuze voor de Noord-Hollandse stolp past bovendien goed binnen de diverse typologische verdeling van boerderijen in deze destijds nieuwe streek. Uit de eerste bouwfase zijn verschillende elementen behouden gebleven. Allereerst de gebintconstructie van de stal die - met uitzondering van de veranderde zijbeuken - grotendeels bewaard is gebleven. Ook delen van het gevelmetselwerk, constructiedelen van de koestal, binnen-kozijnen, bedstedes op de verdieping en wandafwerkingen van de voormalig gang zijn (deels) in tact gebleven.

5.2 Bouwfase 1939 (twintigste eeuw)

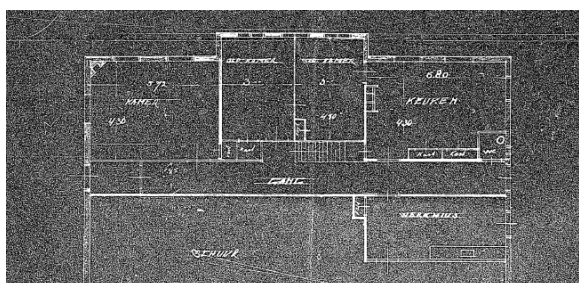
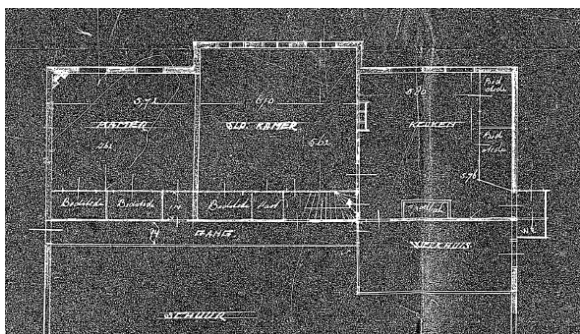
Aan het begin van dit onderzoek is al het beschikbare archiefmateriaal bekeken. Hieruit zijn een aantal oude vergunningstekeningen tevoorschijn gekomen. Een tekening uit 1939 laat een duidelijke bouwfase uit dat jaar zien.⁶ Tijdens deze verbouwing hebben de bedstedes op de begane grond plaats gemaakt voor een lange gang, die van zijgevel naar zijgevel liep. Hiermee verviel de positie van de originele voordeur en de gang erachter, die tot dan aan de stalzijde van de brandmuur zat. Ook de plek van de trappen en de centrale opkamer is gewijzigd tijdens deze verbouwing.

Waarschijnlijk is ook de stal in 1939 ingrijpend veranderd. De laatste muurstijl van de schenkelspanten staat op de lijn van de voormalige Brabantse wand tussen voorhuis en stal. Door deze positie van de muurstijl lijkt het ondenkbaar dat de schenkelspanten van voor 1939 zijn. Hierdoor

⁵ *De Stad Zaandam*, artikel door onbekende auteur (onbekende plaats en jaartal)

⁶ *Bouwvergunning De Stad Zaandam*, aangevraagd door J.S.M. Vrijland (6 juni 1939)

hebben wij het sterke vermoeden dat de schenkelspanten in 1939 gerealiseerd zijn. Het toepassen van de schenkelspanten heeft een direct verband met de agrarische functie van de stal. Om plaats te bieden aan de steeds groter wordende werktuigen van het bedrijf moest er meer vrije hoogte gecreëerd worden. Andere wijzigingen aan het voormalige bedrijfsgedeelte van de boerderij komen vermoedelijk uit dezelfde tijd. Hierbij valt te denken aan de stalen I-liggers, maar ook de kleine gemetselde aanbouw tegen het oorspronkelijke achterstuk van de boerderij.

Boven: Plattegrond voorhuis beganegrond (voor 1939)

Onder: Plattegrond voorhuis beganegrond (na 1939)

5.3 Bouwfase 1948 (twintigste eeuw)

Tijdens het locatiebezoek op 17 september 2024 constateerden wij een openliggend stuk wandafwerking op de verdieping van het voorhuis. Voor de onderconstructie van het behang waren oude krantenartikelen gebruikt. Deze krantenartikelen dateerden uit 1948. Doordat men zelden kranten over meerdere jaren bewaard, gaan wij er vanuit dat er om en nabij dit jaartal een verbouwing heeft plaatsgevonden. De vormgeving en aard van meerdere bouwkundige elementen bevestigen deze theorie.

Op oude archieftekeningen uit 1939 zijn diverse veranderingen aan het voorhuis te zien. Onder andere de wijziging aan de gang van het voorhuis komt hier duidelijk naar voren. Wat echter niet op deze oude tekening te zien is, is de huidige plek van de keuken, de badkamer aan het eind van de gang en de gemetselde schouw in de zijkamer van het voorhuis. Vermoedelijk zijn deze veranderingen omstreeks 1948 aangebracht, in dezelfde bouwfase als het openliggende behang op de verdieping. De wandtegels van de keuken bewijzen dit. Deze lijken namelijk naoorlogs te zijn, met een voor die tijd typische afmeting van 15 x 15 cm. Mogelijk zijn het Bruynzeel tegels. Ook de gemetselde schoorsteenmantel en de huidige voordeur, beiden late voorbeelden van de Amsterdamse School, lijken uit 1948 afkomstig te zijn.

Eén van de muurstijlen van het schenkelspant staat onhandig in de huidige keuken. Deze muurstijl is omkleed met het naoorlogse 15 x 15 cm tegelwerk. Vermoedelijk stond de muurstijl hier al voordat het tegelwerk werd aangebracht en de speelruimte naar keuken veranderde. Hierdoor

lijkt het aannemelijk dat de schenkelspanten voor 1948 zijn gebouwd. Waarschijnlijk zijn ze gelijktijdig met de verbouwing in 1939 gerealiseerd. Hiermee is 1939 de meest ingrijpende bouwphase

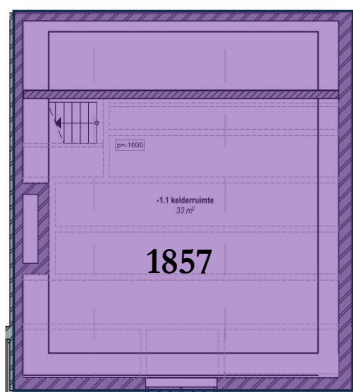
*Middelste deel zolder, bij de later aangebrachte slaapkamer.
Op het krantenartikel is de datum 1948 af te lezen.*

5.3 Bouwphase 1956 (twintigste eeuw)

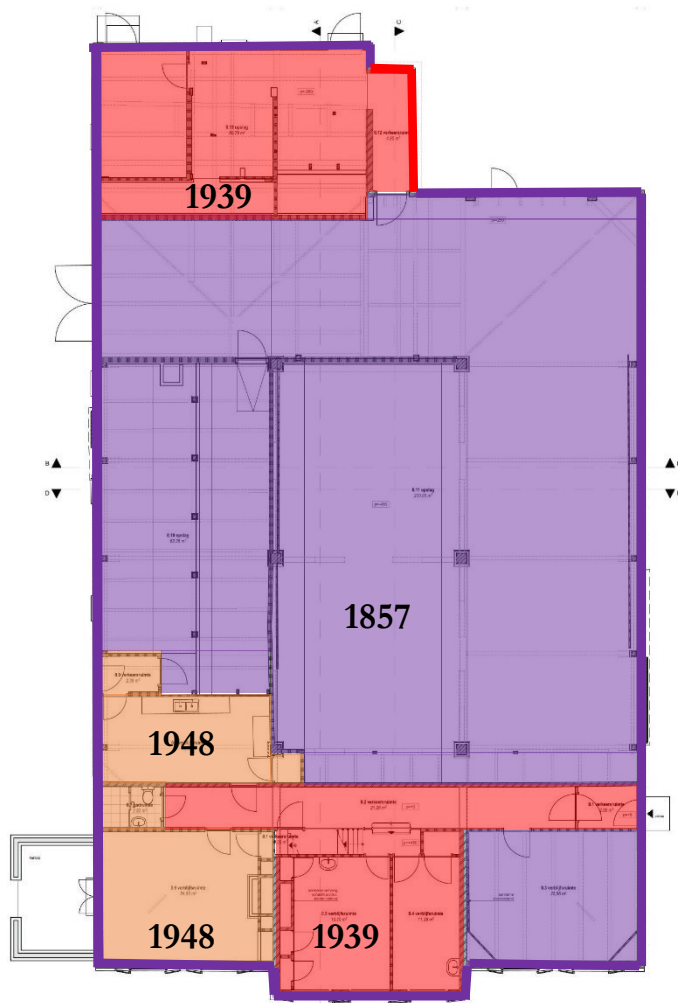
Zoals later bij hoofdstuk "6.5 Erf" beschreven wordt zijn er in de loop der tijd diverse bijgebouwen verdwenen en toegevoegd. In 1956 is er aan de achterzijde van de boerderij een grote open kapschuur gebouwd. Deze is inmiddels weer gesloopt. In de jaren 70 van de vorige eeuw is er een garage gebouwd, vermoedelijk tegen de vooroorlogse wagenloods.

5.4 Bouwphase 1987 (twintigste eeuw)

De meest recente bouwphase is die uit 1987. Deze verbouwing heeft plaats gevonden ongeveer drie jaar na de aankoop van de grond door de gemeente. Bij deze bouwphase lijkt restauratie en behoud het uitgangspunt geweest te zijn. De veranderingen uit deze tijd zijn op een afstand minder zichtbaar, terwijl ze van dichtbij duidelijk anders en nieuwer zijn. Een eerste voorbeeld zijn de dakpannen, die over het gehele dak vervangen zijn. Andere duidelijke voorbeelden zijn de vensters van de voorgevel en de onderzijde van het verdiepingskozijn in het midden van het risaliet. Ook alle daklijsten lijken rond deze periode vervangen. Bij het vervangen van de dakpannen zijn vermoedelijk ook de bovenzijde van het metselwerk, de mastgoot van de zijgevels en de hoogte van de darsdeuren meegenomen. Waarschijnlijk is ook de huidige keuken uit die tijd, aangezien deze goed past bij de veelvoorkomende smaak van de jaren 80 van de vorige eeuw.

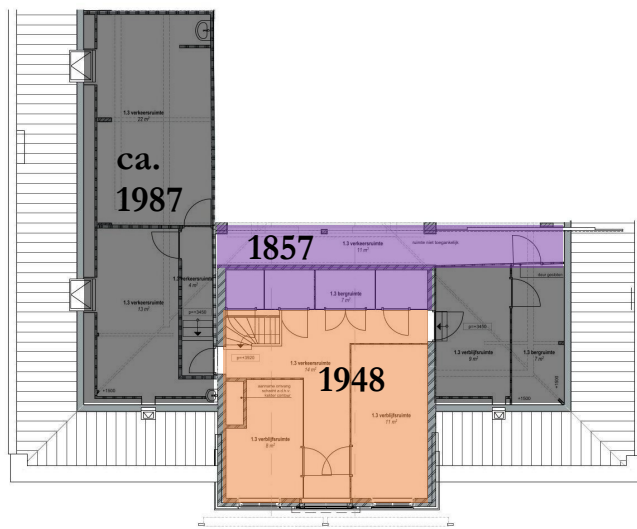

Globale bouwfaserings kelder.

Linksboven:
Globale bouwfaserings begane grond

Links onder:
Globale bouwfaserings verdieping

6. BESCHRIJVING

In dit hoofdstuk wordt allereerst de constructie van de boerderij beschreven. Vervolgens worden zowel het exterieur als in het interieur van de boerderij behandeld. Daarna wordt aandacht besteedt aan het interieur van de boerderij; per ruimte, beginnend bij het voorhuis en eindigend bij het achterhuis.

6.1. Hoofdopzet

De boerderij ligt ten westen van Hoofddorp en is gesitueerd aan de noord-westzijde van de IJweg. De boerderij heeft één bouwlaag met een piramidedak met Hollandse holle dakpannen. De nok ligt haaks op de weg, evenwijdig op de kavelrichting. Op het erf stonden verschillende agrarische bijgebouwen die in de loop der tijd zijn verdwenen.

6.1.1. De voorgevel van de boerderij. Het erf bevindt zich aan de rechterzijde van de boerderij en is bereikbaar via een brede oprit vanaf de IJweg.

6.2. Constructie

De Stad Zaandam is een verlengde stolpboerderij. Een stolpboerderij heeft een kenmerkende constructie met een verlengd piramidedak. Een stolpconstructie bestaat van oudsher uit een vierkantconstructie. Dit zijn vier stijlen die onderling aan de bovenzijde gekoppeld worden met een dek- of trekbalk en een gebintplaat. In feite zijn het twee gebinten die gekoppeld worden door een gebintplaat. De vierkantconstructie draagt het dak. Voor de stabiliteit zijn er zwingen aangebracht tussen de vierkantstijl en de dekbalk. Een zwing is een licht uitgevoerde korbeel (gebintbalkschoor/gebintplaatschoor). Bij de vierkantconstructie wordt de zwing vaak dubbel uitgevoerd. De gehele constructie wordt met pen-en-gatverbindingen met toognagels met elkaar verbonden.

Op de gebintbalk en de dekplaten van het vierkant rusten de daksporen. De hoekkepers worden 'ingeklemd' tussen de gebintbalk en dekplaat die haaks op elkaar staan. Voor een eenvoudige stolpboerderij is dit dan de dakconstructie. Bij een verlengde stolpboerderij zijn er meerdere vierkanten achter elkaar geplaatst en wordt het dak dan nog verder gedragen door driehoek-spanten of schaarspanten gecreëerd door sporen die eventueel met een hanenbalk versterkt zijn.

De vierkantstijlen dragen het gewicht van het dak via poeren af op de draagkrachtige ondergrond. De constructie is zo ontworpen dat de zijgevels onder de muurplaten in principe niet dragend worden uitgevoerd. De fundering onder de gevels is voor het eigen gewicht van deze metselwerk-wanden en hoeft dus niet zwaar te worden uitgevoerd. Alleen de poeren onder de vierkantstijlen zijn zwaarder gefundeerd. Deze funderingswijze is in het gebied van de stolpen van groot belang. De bodem is in Noord-Holland erg slap. Er moet dus vooral grondverbetering plaatsvinden onder de vierkantstijlen.

De draagconstructie van De Stad Zaandam bestaat uit twee vierkanten die in de lengterichting achter elkaar zijn geplaatst. Deze zijn onderling gekoppeld en aan de korte voorzijde voorzien van een overstek.

Deze grenenhouten gebintconstructie is in het achterhuis zeer goed waarneembaar.

De twee vierkanten zijn versterkt met dubbele zwingen. De verbindingen van de zwingen worden verkregen door lipverbinding met een zwaluwstaart, waarvan enkele verbindingen zijn voorzien van nagels.

Op de dekbalk in de breedte van de constructie rust een kapsant die de gordingen draagt. Dit kapsant is een schaarspant. Boven elk dekbalkgebint bevindt zich een spant.

De gordingen van het dakvlak dat buiten de constructie van de vierkantstijlen uitsteekt wordt opgevangen door schenkelspanten die verbonden zijn met de vierkanten. Deze schenkelspanten rusten aan de zijkanten op muurstijlen die tevens de muren van de zijgevels ondersteunen. De schenkelspanten met de muurstijlen zijn een latere constructieve aanpassing waarschijnlijk om in de zijbeuken hoogte te winnen. De oude constructie bestond uit gebintkoppelbalken die in de zijgevels waren opgelegd waarop stutten rustten die het dak ondersteunden.

In het achterhuis is tevens een houten constructie aanwezig van de voormalige koestal die bestaat uit stijlen en een enkelvoudige vloerbalklaag die is opgelegd in de linker zijgevel. In het staartstuk is een houten constructie aanwezig van de voormalige paardenstal. Verder zijn er verschillende constructieve aanpassingen geweest zoals met stalen I-profielen om de hooizoldervloer te verstevigen vanwege een nieuwe doorgang in de linker zijgevel.

De enkelvoudige balklaag van de vloerconstructie van het voorhuis draagt op de brandmuur, de binnenwanden en de gevels.

6.2.1 De draagconstructie uit de eerste bouwfase. Deze bestaat uit twee onderling gekoppelde vierkanten. De constructie is gemaakt van grenenhout.

6.2.2 In beiden zijbeuken van de stal zijn omstreeks 1939 schenkelspanten toegevoegd. Hiermee ontstond er meer vrije hoogte voor de werktuigen.

6.3. Exterieur

Voorgevel

De voorgevel van de boerderij bevindt zich aan de zuidoostzijde en is symmetrisch van opzet. Het risalerende middendeel is verhoogd en heeft een topgevel. De gevel is opgetrokken in een fijne handvorm baksteen in Vechtformaat in kruisverband met een gesneden kalkvoeg. Onderaan de gevel is een gestuukte plint met in het risalerende middendeel een tweelicht keldervenster met diefijzers. De voorgevel wordt door de middenrisaliet verdeeld in drie traveeën. In de twee buitenste traveeën bevinden zich twee schuifvensters en in de middelste travee drie zesruit schuifvensters in laat Empirestijl.

In de bovenramen van de schuiframen van de twee buitenste traveeën bevinden zich glas-in-lood. Dit is niet origineel uit de bouwtijd en dateert vermoedelijk uit de jaren 40 of 50 van de twintigste eeuw.

De kozijnen hebben alle dezelfde detaillering en zijn omtimmerd met een classicistische architraaflijst. Alle vensters op begane grondniveau zijn voorzien van persiënnes.

Boven de ramen van het middendeel van de voorgevel staat de naam van de boerderij, 'De Stad Zaandam', gehouwen op twee ingemetselde natuurstenen platen.

In de voorgevel bevinden zich geen muurankers. Waarschijnlijk zijn er blinde ankers toegepast. Boven de twee buitenste delen is een houten bakgoot in de vorm van een klassieke kroonlijst met houten gootklossen. In het middelste deel van de voorgevel loopt ter hoogte van de begane grond en de verdieping een houten cordonlijst.

In het midden van de topgevel bevindt zich een stolpvenster. Oorspronkelijk waren dit twee openslaande deuren waarschijnlijk met een Frans balkon. Aan de linker- en rechterkant van de topgevel bevindt zich een rechthoekig vierruit schuifvenster met persiënnes en die qua detaillering overeenkomen met de overige schuifvensters op de benedenverdieping. Onder de onderdorpels van de vensters bevinden zich doorlopende lekdorpels van cementstuc die over de volle breedte van de voorgevel doorlopen. De kozijnen en de ramen in de voorgevel zijn niet meer authentiek, maar in 1989 nagemaakt naar het origineel.

De topgevel heeft een getrapte, geprofileerde windveer met plankmakelaars op de top en de hoeken van het dak.

6.3.1. De voorgevel met op de voorgrond de verwilderde voortuin waarachter de gevel nu half verscholen ligt.

6.3.2. De voorgevel is symmetrisch van opzet en heeft in het midden een topgevel. Het risalerende middendeel met de topgevel verdeelt de voorgevel in drie traveeën.

6.3.3. In het risalerende middendeel bevinden zich op begane grondniveau drie schuifvensters. Deze schuifvensters hebben nog de oorspronkelijke roedeverdeling.

6.3.4. Onder het middelste schuifvenster bevindt zich in de gestuukte plint een kelderraam welke bestaat uit een tweelichtvenster met diefijzers. Tussen de gestuukte plint en de lekdorpel van het middelste schuifvenster is een gestuukte bossing aangebracht in de gevel.

6.3.5. In de linker travee zijn er twee schuifvensters die kort na de Tweede Wereldoorlog zijn gemoderniseerd. Toen zijn de roeden uit de ramen gehaald. In de vaste bovenlichten is glas-in-lood in Art Deco stijl. Hetzelfde is gebeurd in de rechter travee.

6.3.6. Eén van de Art Deco bovenlichten in de linker travee. Boven de schuifvensters in de linker travee is het metselwerk vernieuwd. Dit is toen gedaan met oude tweedehands stenen met kalkresten.

6.3.7. De rechter travee met gemoderniseerde schuifvensters en glas-in-lood bovenlichten.

6.3.8. Midden onder het rechter schuifvenster van de middenrisaliet bevindt zich in de gevel een eerste steenlegging. Op 22 april 1857 door (weggenist) H.W.N. van Noomen.

6.3.9. Alle schuifvenster zijn aan de buitenzijde voorzien van persiennes. Deze zijn echter allen vernieuwd en hebben nu modern hang-en-sluitwerk met kruiskopschroeven. Waarschijnlijk gelijk met de kozijnen en vensters die naar oud voorbeeld zijn nagemaakt. Vermoedelijk is dit in 1987 gebeurd toen ook de dakpannen zijn vervangen.

6.3.10. Alle kozijnen zijn voorzien van een neoklassiek geprofileerde architraaflijst. Deze zijn nagemaakt naar oud voorbeeld toen de kozijnen zijn vernieuwd. De stenen lekdoorpel onder de kozijnen loopt door. Waarschijnlijk zijn de lekdoorpels onder de kozijnen gemaakt van een ander materiaal (natuursteen) dan de doorlopende stukken tussen de kozijnen omdat er krimp-scheuren in de buurt van de kozijnen zitten in de lekdoorpels. (Rode pijl.)

6.3.11. De risalerende topgevel in het midden van de voorgevel. De topgevel heeft een groot dakoverstek met een geprofileerde/getrapte windveer met plankmake-laars. Hier zien we al een klein beetje de invloeden van de chaletstijl doorkomen. Het middenvenster heeft echter nog een zware neoklassieke omtimmering. Oorspronkelijk waren dit openslaande deuren met een Frans balkon. Nu zijn er stolpramen met een gestuukte bossing als borstvering. Men heeft het bossingpaneel van de begane grond kopieërd. Alleen is dit paneel breder en dus niet goed in verhouding. Voor de breedte heeft men de omtimmering van het bovengelegen kozijn aangehouden.

Linker zijgevel

De linker zijgevel aan de zuidwestzijde bestaat uit twee delen: het voorste deel vanaf de voorgevel tot aan de tweede deur in de gevel, het woongedeelte en een achterste deel tot aan de achtergevel van het voormalig bedrijfsgedeelte. De linker zijgevel is opgetrokken in een handvorm baksteen in kruisverband, maar in een ander formaat dan de baksteen van de voorgevel.

Over de gehele lengte van de zijgevel bevindt zich een lange zinken mastgoot.

Het voorste raam van de linker zijgevel is een niet-oorspronkelijk melkmeisje met twee openslaande tuindeuren geflankeerd door twee openslaande ramen. An beide zijden is een gemetselde plantenbak met daartussen een aangelegd terras met betonnen stoeptegels. Links naast het melkmeisje en het terras bevond zich in de zijgevel een oorspronkelijke toegangsdeur met een bovenlicht die is dichtgemetseld. Alleen de plek van het bovenlicht nog open gebleven.

Links daar weer naast een vlagkozijn met een keukendeur en een venster. Dit keukenraam is uit dezelfde tijd als het besproken melkmeisje.

Links van het keukenvenster begint het voormalige bedrijfsgedeelte met een viertal langwerpige gietijzeren stalvensters met een halfronde bovenzijde. Tussen het tweede en derde stalvenster vanaf rechts een houten schuifdeur die toegang geeft tot de voormalige koeienstal. Tussen het derde en vierde stalvenster zijn er dubbele inrijdeuren met een bovenlicht die niet oorspronkelijk zijn. Alle gevelopeningen zijn dus niet authentiek en in een later stadium aangebracht of gewijzigd.

In de gevel zijn nog verschillende bouwsporen aanwezig van de oorspronkelijke langwerpige (houten) stalvensters. In de linker zijgevel zijn verschillende muurankers waar te nemen. Net onder de dakrand bevinden zich muurankers van de (hooi)zolder vloerbalken. Lager in de gevel zijn er later toegevoegde muurankers van de muurstijlen die de schenkelspanten dragen. Van de oorspronkelijke muurankers van de gebintkoppelbalken en schoorbalken, die voor de schenkelspanten de kapconstructie droegen, zijn eveneens nog bouwsporen in de gevel terug te vinden.

6.3.12. Overzichtsfoto van de linker zijgevel. Met links het bedrijfsgedeelte en uiterst rechts het woongedeelte.

6.3.13. Het melkmeisje met de openslaande tuindeuren dat waarschijnlijk kort na de Tweede Wereldoorlog in de gevel is gezet.

6.3.14. De dichtgezette toegangsdeur naar de voormalige keuken.

6.3.15. Het bovenlicht van de dichtgezette deur is min of meer behouden gebleven als venster voor de badkamer. Het kozijn en venster zijn wel vernieuwd. In de muur is verder een vrij moderne schroefverankering waar te nemen van de hoekschouw in de nieuwe jaren 50 keuken die toen aan de linker kant van de brandmuur is gerealiseerd. (Rode pijl.)

6.3.16. Het vlagkozijn met buitendeur en venster van de nieuwe jaren 50 keuken. Links en rechts van deze gevelopening zien we de dubbele verankering van de muurstijlen waar de schenkelspanten op rusten. Deze (aangepaste) constructie is dus ouder dan de keuken.

6.3.17. Eén van de drie gietijzeren stalvensters die in een later stadium in de gevel zijn gezet. Dit is te zien aan de bebakte zijanten van het metselwerk die met cementmortel is gerepareerd en de rollagen boven en onder die uit nieuwere machinale vormbaksteen bestaat. Alle drie de stalvenster bevinden zich op dezelfde hoogte in de gevel.

6.3.18. Van de oude rechthoekige houten stalvensters zijn in de gevel nog bouwsporen terug te vinden omdat deze zich op een andere plaats bevonden. Ondanks dat de oude gevelopeningen netjes zijn ingeboet zijn de plekken nog herkenbaar omdat de rollagen van de onder- en bovendorpels nog aanwezig zijn.

6.3.19. Een later toegevoegde schuifdeur vermoedelijk uit de jaren 30 van de vorige eeuw die toegang gaf tot de voormalige koeienstal (groepsstal). De deur is aan de bovenzijde opgehangen aan ijzeren wielen die over een rails lopen. De wielen zijn met vierkante moeren bevestigd.

6.3.20. Bovenaan onder de dakrand zijn oude muurankers uit de bouwtijd van de hooizoldervloer boven de koeien stal. Deze ankers zijn nog voorzien van smidstekens. De later toegevoegde muurankers van de muurstijlen zijn groter en strakker vormgegeven en hebben geen smidstekens meer aan de uiteinden van de schieters. In de gevel zijn ook bouwsporen aanwezig van de weggebaalde ankers van de oude gebintkoppelbalken die voor de schenkelspanten aanwezig waren. De gaten zijn met platte stenen op zijn kant dichtgezet. (Rode pijl.)

6.3.21. Dat de muurankers van de muurstijlen later zijn toegevoegd, is te zien aan de reparatieplekken rondom de ankers. (Gele pijl.)

6.3.22. De dubbele inrijdeuren in de linker zijgevel.

6.3.23. Ter hoogte van de keuken is er nog een oude regenwaterput. De bovenzijde is een keer vernieuwd.

Achtergevel

De achtergevel van de boerderij aan de noordwestzijde bestaat uit een linkerdeel en een rechterdeel, waarbij bij het rechterdeel het dak verder doorloopt en overgaat in een aangekapt zadeldak, het zogenoemde staartstuk.

Het linkerdeel is opgetrokken in een handvorm baksteen in kruisverband. Links in de gevel is de toegang tot de deel met twee hoge darsdeuren.

Deze deuren zijn ooit verhoogd waardoor ze de dakrand met de zinken mastgoot doorbreken. Rechts naast de darsdeuren een langwerpige houten stalvenster die qua afmeting en vorm oorspronkelijk is.

Het rechterdeel bestaat uit het zogenaamde staartstuk. Het staartstuk is symmetrisch van opzet en heeft een tuitgevel. Op begane grondniveau bevindt zich in het midden een langwerpige stalvenster van gietijzer met een halfronde bovenkant. Uiterst links en rechts is er een staldeur die oorspronkelijk toegang gaf tot de voormalige paardenstal. Op de verdieping in de topgevel bevindt zich een hooideur die wordt geflankeerd door twee langwerpige houten stalvensters die zorgden voor daglichttoetreding op de hooizolder. Op het gietijzeren stalvenster na zijn alle kozijnen, ramen en deuren een keer vernieuwd. In de oksel van het staartstuk bevindt zich een kleine niet oorspronkelijke aanbouw opgetrokken uit machinale vormbakstenen en met een betonnen platdakconstructie.

6.3.24. *Overzicht van de achtergevel met aan de linkerzijde de verhoogde darsdeuren en aan de rechterzijde het verlengde staartstuk.*

6.3.25. *De darsdeuren zijn een keer verhoogd en steken nu boven de dakrand uit. Waarschijnlijk gelijktijdig veranderd bij het plaatsen van de schenkelspanten.*

6.3.26. Links t.o.v. de darsdeuren is het bovenste deel van het metselwerk een keer vervangen. Dit gedeelte is nu met machinale vormbaksteen opgemetseld.

6.3.27. Ook aan de rechter zijde is het metselwerk toen vernieuwd. De darsdeuren gaan naar binnen open en de duimen van de scharnieren zijn met zeskantige moeren aan de buitenzijde van de kozijnstijlen bevestigd.

6.3.28. De kopgevel van het staartstuk is symmetrisch van opzet en wordt bekroond door een tuitgevel.

6.3.29. In het midden bevindt zich een stalvenster van gietijzer. Het is een vergelijkbaar venster als in de linker zijgevel. Het is echter de vraag of dit venster er al vanaf het begin van de bouw heeft ingezet. Zo niet, dan is het heel netjes ingeboet met dezelfde soort handvorm stenen. In tegenstelling tot de gietijzeren stalvensters die zich in de linker zijgevel bevinden. Het zou kunne dat hier oorspronkelijk ook een toegangsdeur heeft gezeten en dat er dus oorspronkelijk drie paardenboxen waren in de authentieke paardenstal.

6.3.30. Tussen de linker toegangsdeur en het gietijzeren stalvenster in het midden, is er nog een ring aanwezig aan de gevel waaraan het vee/de paarden tijdelijk konden worden vastgezet.

6.3.31. In de oksel van het staartstuk is er een niet originele kleine aanbouw. Deze aanbouw is vermoedelijk kort na Tweede Wereldoorlog gerealiseerd toen de paardenstal is verbouwd tot varkensstal. (Door de komst van tractoren was het houden van paarden niet meer nodig.)

Rechter zijgevel

De rechter zijgevel aan de noordoostzijde is opgetrokken in een handvorm baksteen in kruisverband.

Het voorste venster in de linker zijgevel bij de voorgevel is een raam uit 1939.

Rechts daarnaast bevindt zich de huidige voordeur die toegang geeft tot de vestibule en gang in het woonhuisgedeelte. Deze voordeur stamt ook uit 1939 is uitgevoerd in de stijl van de Amsterdamse school en heeft aan de rechterzijde nog een smal langwerpige venster.

Voor de voordeur ligt een stoepje uit 1939.

Vervolgens is er in de linker zijgevel een brede houten schuifdeur die toegang geeft tot het voormalige bedrijfsgedeelte welke aan deze zijde direct achter de brandmuur begint. Daarna een drietal rechthoekige houten stalvensters. Deze vensters zijn, vermoedelijk tijdens de restauratie in 1989 vernieuwd maar de gevelopeningen zijn authentiek uit de bouwtijd van de boerderij.

In de rechter zijgevel van de staartstuk zijn er net onder de dakrand ook een tweetal oorspronkelijke houten stalvensters aanwezig die dezelfde vorm hebben. Deze stalvensters zijn echter hoger in de zijgevel geplaatst. Over de gehele gevel is er verder weer een eenvoudige zinken mastgoot met gootbeugels toegepast.

6.3.32. *Overzicht van de rechter zijgevel.*

6.3.33. *Het voorhuis/woongedeelte met de gevelopeningen die tijdens de verbouwing in 1939 zijn aangebracht.*

6.3.34. *De teakhouten voordeur in de stijl van de Amsterdamse school uit 1939*

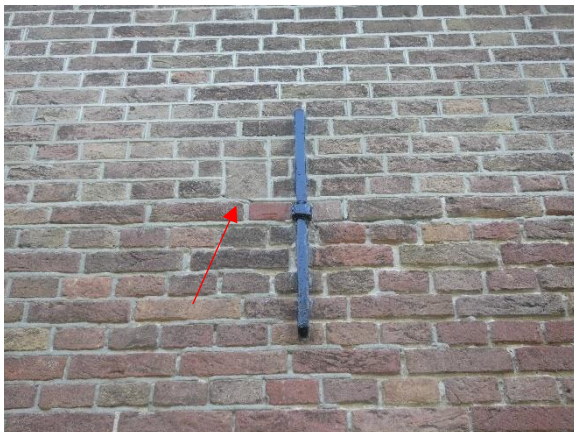
6.3.35. *De voerdeurstoep is ook uit 1939.*

6.3.36. Rechts van de voordeur begint direct achter de brandmuur het bedrijfsgedeelte. De grote schuifdeur is in dezelfde tijd als de voordeur aangebracht of korte tijd later. Deze schuifdeur is in dezelfde uitvoering als de kleine schuifdeur in de linker zijgevel die toegang geeft tot de voormalige koeienstal.

6.3.37. In de rechter zijgevel zitten de stalvensters nog op de originele plaats. Alleen de ramen en de kozijnen zijn ooit een keer vernieuwd maar de hoofdvorm en de grootte is hetzelfde gebleven.

6.3.38. In deze rechter zijgevel zijn eveneens bouwsporen waar te nemen van dichtzettingen waar de oude muurankers hebben gezeten van de oude voormalige gebintkoppelbalkconstructie (rode pijl). Deze bouwsporen zijn altijd in de buurt van de nieuw geplaatste muurankers van de schenkelspantconstructie.

6.3.39. Rondom de dakrand is overal het metselwerk vervangen of hersteld. Soms met machinaal gevormde stenen zoals bij de darsdeuren aan de achterzijde, maar bijna overal met handvorm stenen die een iets afwijkende koppenmaat hebben. Daardoor komt het kruisverband niet meer uit en is er dus op veel plaatsen gerommeld in de bovenste lagen van het metselverband.

Dak

De pannen op het verlengde piramidedak van de boerderij zijn grijs gesmoorde nieuw gemaakte Hollandse holle pannen. (Deze dakpannen zijn gemaakt met een strengpers en dus niet meer handgevormd.) Op de hoekkepers en de nokken liggen grijs gesmoorde vorsten die zijn vastgezet met specie. De kilkepers van de topgevel aan de voorzijde van de boerderij en de kilkeper van het staartstuk bij de achtergevel zijn bekleed met lood.

In het dakvlak van de linker zijgevel zijn boven het voorhuis twee Velux dakramen geplaatst ten behoeve van twee slaapkamers die in de jaren 70 of 80 van de vorige eeuw zijn gerealiseerd.

Midden op de nok van de topgevel aan de voorzijde staat een schoorsteen met twee rookkanalen. Deze schoorsteen hoorde bij de schouw die in de oorspronkelijke keuken heeft gestaan en mogelijk een schoorsteenmantel die zich oorspronkelijk in de middenkamer/opkamer bevond, rug aan rug met de oude keukenschouw. De schoorsteen is buitendaks echter een keer vernieuwd en is nu minder hoog dan de oorspronkelijke schoorsteen. Op de rechter hoek van de voorgevel met de rechter zijgevel is er ook nog een schoorsteen geweest die hoorde bij de hoekschouw in de woonkamer rechts naast de huidige middenkamers/voormalige opkamer. Deze schoorsteen is nu buitendaks verdwenen. Op een oude foto uit de beeldbank van de RCE uit 1957 is deze schoorsteen nog waar te nemen.

Op het dakvlak van de voorgevel zijn er symmetrisch links en rechts naast de topgevel nog twee eenvoudige kunststof dakramen geplaatst voor extra daglicht. Deze dakramen stammen uit de jaren 70 of 80 van de vorige eeuw. Daarvoor waren er twee dakramen van gietijzer op dezelfde plaats. Deze zijn eveneens te zien op de oude foto uit de beeldbank van de RCE uit 1957.

Opvallend is dat de aansluiting van de pannen bij de tuitgevel aan de achterzijde van de verlengde staart is uitgevoerd met specie i.p.v. met lood.

Beeldbank RCE, S.J. Bouma, 04-1957, Vooraanzicht, 179308

6.3.40. Het dak van de boerderij met grijs gesmoorde holle pannen. Gezien vanaf de rechter zijgevel en de achtergevel.

6.3.41. De aansluiting van de voorgevel met de zijgevel. Waarin de sierlijke houten bakgoot overgaat in een eenvoudige mastgoot. Alle gootconstructies zijn nog authentiek. De hemelwaterafvoeren zijn niet meer origineel en vervangen door regenpijpen van grijs pvc.

6.3.42. De schoorsteen van het voorhuis op de nok van de topgevel. Rechts bevindt zich nog een ijzeren staaf op het dak. Mogelijk is dit een restant van een oude tv-antenne.

6.3.43. Het linker dakvlak bij de voorgevel met een kunststof dakvenster.

6.3.44. De twee Velux dakvensters voor in het linker dakvlak.

6.3.45. De aansluiting van de tuitgevel van het staart-eind met het dak d.m.v. cementspecie.

6.4. Interieur

Kelder

Via een gang is de kelder door middel van een houten, open steektrap bereikbaar. De houten paneeldeur, waar de trap zich achter bevindt, is aan de gangzijde betimmerd met een hardboardplaat. De binnenzijde van de deur is niet betimmerd en hier zijn bossingpanelen zichtbaar. De toegang wordt verder afgesloten door een schotwand van houten delen met verschillende breedtes. De schotwand rust op de houten delen van de opkamervloer. De vloer van de kelder bestaat uit rode estrikken die in halfsteens verband zijn gelegd. De kelder heeft een binnenbak gemetseld van gele stenen. De bovenzijde van deze bak is eveneens afgewerkt met rode estrikken. Als plint zijn er geel geglazuurde estrikken toegepast bij de vloer. Het plafond van de kelder is een enkelvoudige balklaag met forse houten balken. Deze balken zijn aan de onderzijde voorzien van een duivenjagerprofiel. Aan enkele balken bevinden zich houten plankdragers met een plank waar mogelijk kazen op konden worden gelegd om te drogen of te rijpen. Er zijn in de kelder echter geen bouwsporen aanwezig van een pekelbak.

In de voorgevel bevindt zich een houten tweelicht venster met diefijzers aan de buitenzijde. In het venster zijn er twee ramen die naar binnen kunnen worden opengeklapt voor ventilatie.

6.4.1. De entree van de kelder met een authentieke 19-eeuwse deur met bossingpanelen en de houten schotwand.

6.4.3. Het authentieke interieur van de kelder met de houten plankdragers. Het plafond van de kelder bestaat uit vrij zware geschaafde balken die aan de onderzijde met een duivenjagerprofiel zijn afgewerkt. Op de balken zit ook nog de originele verf uit de bouwtijd.

-1.1

6.4.2. De open houten steektrap leidt naar de kelder. Aan de aangepaste raveelconstructie is te zien dat de trap een keer is verplaatst.

6.4.4. In de voorgevel bevindt zich het keldervenster. Dit tweelichtvenster kan t.b.v. ventilatie naar binnen worden opengeklapt.

Begane grond (woongedeelte)

Over de gehele breedte van de voorgevel is de woning gesitueerd die via de voordeur in de rechter zijgevel te bereiken is. De ruimten worden door een lange gang met elkaar verbonden. Het gebouw heeft een kelder met daarboven een voormalige opkamer die in een later stadium (1939) is opgedeeld in twee slaapkamers. Er werd gewoond in het voorhuis en in het achterhuis werd gewerkt. De scheiding tussen voor- en achterhuis werd verkregen door de brandmuur. Opmerkelijk is dat de originele gang echter achter de brandmuur lag met drie doorgangen naar de vertrekken in het voorhuis. In de loop van de tijd is er achter de brandmuur een uitbreiding van het woongedeelte gedaan door middel van de realisatie van een nieuwe woonkeuken op de plaats van de voormalige spoelruimte en in een gedeelte van de koeienstal. De scheiding tussen wonen en werken is daardoor vervaagd en de originele structuur doorbroken. De nieuwe gang is toen echter voor de brandmuur gemaakt grotendeels op de plaats van de voormalige bedsteden. De oude keuken is toen een woonkamer geworden. En de oude opkamer/pronkkamer zijn toen vertimmerd tot twee slaapkamers. Het voorhuis heeft nog een verdiepingsvloer (zolder).

6.4.5. De vestibule / tochtportaal met de voordeur van teakhout. Aan de rechterzijde is er nog de originele gestuukte lambrisering uit 1939 van betonemaille. De houten lambrisering aan de linker zijde is niet origineel en van recente datum.

0.1

6.4.6. Boven de voordeur bevindt zich een authentieke trekbel. Het plafond stamt ook uit 1939 en heeft bij de lamp een achthoekige rozet in Art-Decostijl.

6.4.7. De gang uit 1939 met de originele klapdeur naar de vestibule. Rechts nog de originele wandafwerking uit 1939 met lambrisering. Links is de wandafwerking onder het behang verdwenen.

6.4.9. De gangwand met de lambrisering van betonemaille uit 1939. Op de plaats van deze gangwand waren oorspronkelijk de bedsteewanden.

0.2

6.4.8. De trap naar de zolderverdieping/huiszolder uit 1939. Om destijds deze trap te maken is een deel van de opkamer opgeofferd.

6.4.10. Aan het einde van de gang bevindt zich tegen de linker zijgevel een badkamer. Deze badkamer heeft aan de gangzijde een bovenlicht met gewolkt glas. Het plafond in de gang lijkt authentiek uit 1939, maar bestaat wel uit ongestuukte boardplaten.

6.4.11. De woonkamer aan de rechter zijde t.o.v. de voorgevel. Schuin in de hoek bij de voorgevel met de rechter zijgevel bevindt zich een schoorsteenmantel van rood Belgisch marmer in Art Decostijl. Waarschijnlijk stamt deze mantel uit 1939, maar de stookplaats is ouder. In de andere hoek bij de voorgevel bevindt zich een inbouwkast

6.4.12. In deze woonkamer is het originele balkenplafond nog grotendeels in het zicht. Het gaat om een zgn. schone bintlaag met een duivenjagerprofilering aan de onderzijde.

6.4.13. De toegangsdeur naar deze woonkamer is een oude hergebruikte deur met vermoedelijk bossingpanelen die momenteel aan het zicht worden onttrokken door hardboardplaten die op de deur zijn gespijkerd.

6.4.14. Eén van de twee schuifvensters in de woonkamer met glas-in-lood bovenlicht in Art-Decostijl. De af-timmeringen rond de kozijnen zijn niet origineel. Deze zijn vernieuwd i.v.m. het aanbrengen van een voorzetwand aan de binnenzijde tegen de voorgevel.

0.4

6.4.15. De toegangsdeur met daarnaast een kastdeur in één van de twee slaapkamers die in 1939 in de voormalige opkamer zijn gerealiseerd. Deze deuren zijn uit de bouwtijd en hergebruikt/verplaatst. Oorspronkelijk hebben ze onderdeel uitgemaakt van de verdwenen bedsteewand.

6.4.16. Het schuifvenster in de voorgevel met aan de linker zijde een wastafel met een marmeren planchet uit 1939.

6.4.17. Bij het verplaatsen of hergebruiken van de originele deur is ook het deurkozijn en de geprofileerde architraaflijst hergebruikt.

6.4.18. De doorlopende vensterbank met daaronder geprofileerde klossen is authentiek en stamt uit de bouwtijd van de boerderij.

Het maakte oorspronkelijk onderdeel uit van de originele 19-eeuwse binnenbetimmering van de opkamer. Waarschijnlijk zijn er schuifblinden geweest in een voorzetwand. Dit zou de doorlopende vensterbank kunnen verklaren. Er is een mogelijkheid dat deze blinden nog aanwezig zijn in de wanden en alleen zijn weggetimmerd.

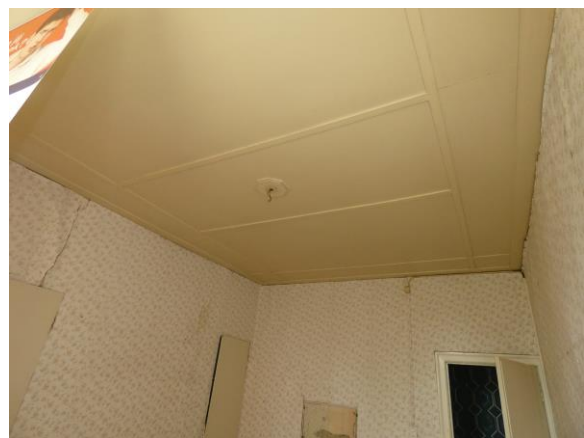

0.5

6.4.19. De tweede slaapkamer die in de voormalige opkamer is gemaakt. Deze slaapkamer is iets breder. De doorlopende vensterbank is in deze ruimte niet meer origineel.

6.4.20. In deze slaapkamer bevindt zich nog een originele kastenwand. De deuren zijn in de loop der tijd gewijzigd en aan de rechter zijde is een deel van de kamer afgegaan vanwege de nieuwe trap en kelderingang. Hierdoor is de oorspronkelijke symmetrie verloren gegaan. In het midden bevindt zich een schoorsteen. Zeer waarschijnlijk is er oorspronkelijk in de opkamer ook een schoorsteenmantel geweest die zich rug aan rug met de keukenschouw bevond.

6.4.21. Ook in deze ruimte zit een wastafel. De groene wastafel stamt vermoedelijk uit de jaren 80 van de vorige eeuw maar het planchet en de geslepen spiegel zijn waarschijnlijk uit 1939 toen deze ruimte is verbouwd tot slaapkamer.

6.4.22. Het plafond van boardplaten met latjes en de achthoekige lamprozet in het midden zijn uit 1948.

0.6

6.4.23. Oorspronkelijk was in deze ruimte de keuken gevestigd met een keukenschouw een pomp en een bedsteewand. Kort na de Tweede Wereldoorlog, waarschijnlijk omstreeks 1948, is deze ruimte verbouwd tot woonkamer ton in de oude spoelruimte de nieuwe keuken is gemaakt.

6.4.24. De huidige schouw in deze tot woonkamer verbouwde keuken stamt vermoedelijk uit omstreeks 1948. Oorspronkelijk bevond zich hier de keukenschouw. De huidige schouw heeft terracotta consoles die gelijkenis vertonen met beeldhouwwerk in de stijl van de Amsterdamse school. De halfronde stooknis is in een later stadium recht getrokken. Het bovenblad van zwart marmer is vermoedelijk afkomstig van een marmeren schoorsteenmantel uit de 19de eeuw.

6.4.25. Op de plaats waar zich oorspronkelijk een bedsteewand bevond voor twee bedsteden, zijn in de linker zijgevel tuindeuren met aan weerszijden een venster geplaatst. Een zogenaamd melkmeisje. Deze nieuwe gevelopening die relatief laag is, is niet in verhouding met de hoge schuifvensters van de voorgevel.

6.4.26. Het zachtboardplafond met de kooflijst en de ruitvormige rozet stamt vermoedelijk uit 1948.

0.7

6.4.27. Omstreeks 1948 is de keuken verplaatst. Waarschijnlijk is toen ook het toilet verplaatst die zich toen in de oude keuken bevond. Aan het eind van de gang uit 1939 is tegen de linker zijgevel een ruimte afgescheiden voor een nieuw toilet en een douche.

6.4.28. De oude granito stofdorpel en de herplaatste 19-eeuwse paneeldeur met bossingpaneel zijn nog oorspronkelijk en stammen uit de tijd van de verbouwing rond 1948.

0.8

6.4.29. Na de Tweede wereldoorlog is in of rond 1948 in het oude werkhuis / de oude spoelruimte een nieuwe keuken gemaakt. De ruimte is daarbij niet vergroot waardoor deze nieuwe keuken in oppervlakte dezelfde afmetingen heeft als de oude spoelruimte.

6.4.30. Het huidige keukenblok van licht eikenhout stamt vermoedelijk uit de jaren 80 van de vorige eeuw. De buffetkast met de glazen bovendeurtjes is waarschijnlijk nog uit 1948.

6.4.31. De hoekschouw in de keuken met het Bruynzeel tegelwerk stamt uit 1948. Deze hoekschouw bevindt zich tegen de linker zijgevel en is aan de buitenzijde met een schroefanker verankerd met de gevel. Rechts naast de schouw is nog een muurstijl te zien van de schenkelspanten. De poer van deze muurstijl is meegetegeld toen deze ruimte is verbouwd tot keuken.

6.4.32. In de huidige keuken bevindt zich een oude inbouwkast met authentieke strokendeur. Deze deur was oorspronkelijk de deur naar de oude gang.

0.9

6.4.33. Toen in het oude werkhuis / spoelruimte de nieuwe keuken is gerealiseerd, is er ook een toegangshalletje gemaakt. Voor deze verkeersruimte is toen een stukje van de oude koeienstal afgesnoept. De ruimte heeft een gestuukte lambrisering die grijs is geschilderd. Op de vloer liggen gekleurde tegels. Deze 10 x 10 tegels waren populair in rond de jaren 50.

6.4.34. Het halletje heeft ook een toegangsdeur naar de voormalige koeienstal.

Eerste verdieping

De zolder bestond vanouds uit drie grotendeels open en ongedeelde ruimtes die gescheiden werden door de twee dragende dwarswanden van de topgevel en de brandmuur. De middelste ruimte deed dienst als slaapruijnte met een bedsteewand tegen de brandmuur en bevindt zich boven de voormalige opkamer. Deze bedsteewand is nog aanwezig. De twee buitenste zolders liggen iets lager en deden waarschijnlijk dienst als zaadzolder. Het beste gedorstte graan werd bewaard om in het voorjaar als zaaigoed te dienen. De zolder boven de woonvertrekken was daarvoor de beste bewaarplaats: droog en met minder muizen dan in de stalzolder.

Op de middelste zolder zijn eind jaren 40 van de vorige eeuw twee slaapkamers getimmerd. Deze slaapkamers hebben typische Bruynzeeldeuren met bakelieten deurklinken. Van de twee buitenste zolders is de rechter nog het meest authentiek gebleven. In de dwarswand van de topgevel bevindt zich een deurkozijn. In dit deurkozijn is nog een originele opgeklampte deur aanwezig met gesmede staartgehengen uit de bouwtijd van de boerderij. Eind jaren 40 van de vorige eeuw is de rechter zolder opgedeeld in twee ruimten door een schrootjeswand met een Bruynzeeldeur. In de achterste ruimte is er een originele deur in de brandmuur. Deze deur is eveneens uit de bouwtijd en geeft toegang tot het achterhuis. De buitenste zolder aan de linker zijde is in de jaren 80 van de vorige eeuw verbouwd tot twee slaapkamers waarbij de achterste slaapkamer zich voorbij de brandmuur en boven de huidige keuken bevindt.

6.4.35. De bedstedewand op de verdieping is grotendeels behouden gebleven. Op de foto twee van paneeldeuren uit de eerste bouwfase.

6.4.36. Binnenzijde van de bestede. Te zien is een gaaf bewaard voorbeeld uit 1857. In de houten bak rechts tegen de scheiding zit een kribbe. Hier kon een van de kleine kinderen slapen.

6.4.37. Een van de buitenste zolders van het voorhuis. In de dwarswand bevindt zich een deurenkozijn met een originele opgeklampte deur voorzien van gesmede staartgehengens uit de bouwtijd van de boerderij.

6.4.38. Op de middelste zolder zijn eind jaren 40 twee slaapkamers getimmerd. Links de schrootjeswand, rechts de Bruynzeel deuren die voorzien zijn van bakelieten deurklinken.

6.4.39. De buitenste zolder aan de linker zijde is in de jaren 80 van de vorige eeuw verbouwd tot twee slaapkamers. De houten schroten van de knieschotten en de betimmering van de binnenwanden waren een veelgebruikt interieurkenmerk uit die periode.

6.4.40. In beiden slaapkamers op de zolder linksboven zijn nisjes gemaakt. Deze nisjes zijn voorzien van omtegelde wastafels en net als de slaapkamer zelf vermoedelijk gerealiseerd in de jaren 80.

Beganegrond (stalgedeelte)

Onder de dubbele vierkantconstructie van de stal werd van oudsher de oogst opgeslagen. Dit open en hoge hart (de tasruimte) van de boerderij is nog steeds in zijn oude vorm zichtbaar. De cement en betonvloeren lijken later aangebracht. Hetzelfde geldt voor de wanden van de inbouwkast, die gericht zijn naar de huidige keuken. De brandmuur is daarnaast duidelijk zichtbaar vanuit de stal, doordat de voormalige scheidingswand tussen het woon- en bedrijfsgedeelte gesloopt is in 1939. De okergeel gepleisterde afwerking van de voormalige gang naast de brandmuur staat nu in open verbinding met de rest van de stal. De koestal is in redelijk goede staat. Hiervan zijn de gebintstijlen, de balklaag en het planken vloerbeschoot behouden gebleven. De muurstijlen tegen de zijgevel komen van de schenkelspanten, die in 1939 aangebracht zijn. De verdiepingsvloer van de koestal loopt door tot aan het "doorrijgedeelte". In dit doorrijgedeelte is aan de westzijde een gaaf bewaarde binnenwand behouden, met bouwsporen die duidelijk laten zien dat hierachter paarden stonden. De paardenstal is in de loop der tijd omgebouwd naar een kleine varkensstal.

6.4.41. De tasruimte, in het hart van de stulp. Deze open en hoge ruimte is goed bewaard gebleven. Hier sloegen vroeger de oogst op.

6.4.42 Voorheen zat er tussen de brandmuur en de tasruimte een gang. In 1939 is deze scheidingswand verwijderd, waardoor de brandmuur vanuit de stal zichtbaar is geworden. Het bovendeel van de brandmuur is met kalkpleister wit gemaakt. De okergele tinten onder zijn waarschijnlijk lijnresten van het behang wat hierop zat. Het kan ook leemstuc zijn.

Rechts in blauw: Op de plek waar vroeger de gang doorliep naar de spoelruimte is nu een inbouwkast gemaakt. Op de foto zijn hiervan de wanden te zien die later zijn aangebracht.

6.4.43 In het doorrijgedeelte linksachter in de stal is een goed bewaarde binnenwand te zien. Hierachter stonden destijds de paarden. In de wand zijn diverse luiken behouden gebleven waarmee men de paarden van voer voorzag.

6.4.44 Vermoedelijk is er in 1939 een kleine uitbreiding tegen het oorspronkelijke achterstuk gebouwd. Deze aanbouw fungeerde als extra gang waardoor men gemakkelijker bij het kleinvee kon. Het achterstuk was oorspronkelijk bedoeld voor het houden van paarden. Later werd het omgebouwd tot kleine varkensstal.

6.4.45 De paardenstal is in de loop der tijd veranderd naar een kleine varkensstal. Kalkzandstenen opstandjes, maar ook diverse betimmeringen in het achterstuk zijn hier het bewijs van.

6.4.46 In de linker zijbeuk zit een koestal. Deze positie sluit goed aan bij de typologie van de boerderij. Redelijk veel van de oorspronkelijke bouwfase is bewaard gebleven, bijvoorbeeld de balklaag, stijlen en poeren van deze stijlen. De vloer met bijhorende goot is waarschijnlijk later aangebracht, aangezien men in 1857 nog niet met beton werkte.

6.5 Erf

De boerderij staat haaks gepositioneerd van de IJweg. Aan de voorzijde van het pand bevindt zich een open grasvlakte. Vanuit het voorhuis keek men hier op uit. Aan de oostzijde van het perceel is een repeterende bomenrij gemaakt van Paardenkastanje- en Dennenbomen. Vermoedelijk was dit de oprijlaan naar het erf. In de loop der tijd zijn er diverse wijzigingen geweest voor de ontsluiting van het erf. Waarschijnlijk zijn er ook toegangspaden geweest aan de zuid- en noordwestelijke zijde van het perceel. Op oude vergunningstekeningen is te zien dat de voordeur voor 1939 ook aan de oostgevel zat, alleen dan iets meer richting de stal.

Aan de hand van diverse oude vergunningstekeningen is globaal zichtbaar wat voor bijgebouwen tussen de jaren 30 en nu op het perceel hebben gestaan. Aan de zuidwestzijde van de boerderij is omstreeks 1939 een wagenloods gebouwd. Deze loods was ontworpen als een lange rechthoekvorm, aan de kop- en achtergevel voorzien van horizontale houten bekleding. Met behulp van een houten draagconstructie was de lange zijgevel (gericht naar de boerderij) open in aanzicht. De draagconstructie hiervan was vermoedelijk gebouwd via houten portalen en gordingen, ondersteund door steenachtige poeren. Omstreeks 1956 is er aan de achterzijde op het erf een open kapschuur gerealiseerd. Dit is terug te herleiden aan een van de oude vergunningstekeningen. De kapschuur had een stalen draagconstructie, gecombineerd met houten gordingen. Vergelijkbaar met de wagenloods was ook dit bijgebouw halfopen in opzet, waarbij de opengewerkte gevel gericht was naar de boerderij. Eind jaren 70 is hier nog een kleine garage bijgekomen. Vermoedelijk was de garage gepositioneerd naast de wagenloods. Alle drie de bijgebouwen zijn inmiddels gesloopt. Wat voor bijgebouwen voor 1939 op het erf stonden is tot op heden onbekend.

In de huidige situatie is alleen het oorspronkelijke hoofdgebouw behouden gebleven. Er zijn geen helder zichtbare bouwsporen (lees: funderingen o.i.d.) op het resterende deel van het perceel. Aan de noordwestzijde van het perceel, op de grens met de achterliggende woonwijk, is een kleine aardewal gemaakt. Slootjes aan de west en oostkant vormen een fysieke begrenzing van de kavel. In het verleden was de voorgevel en haar risaliet duidelijk zichtbaar vanuit de IJweg. Door de wildgroei van groen op het perceel is deze openheid deels verdwenen.

6.5.1. Symmetrische voorgevel met kenmerkende risaliet. De wildgroei centraal voor op de foto is later ontstaan en past niet bij de oorspronkelijke open voortuin.

6.5.2 Erf bij de rechterzijgevel. De soberheid van het landschap verraad de voormalige bedrijfsfunctie van het gebouw.

6.5.3. Foto genomen aan de achterzijde, noordelijk op het perceel. Links de aardewal. Rechts een opening die vermoedelijk vroeger toegang gaf tot de destijds achtergelegen weilanden.

6.5.4 Laag begroeid grasveld met links de tuitgevel van en darsdeuren van de boerderij.

7. UITLEG WAARDESTELLING

Aan de IJweg 1071 in Hoofddorp staat de stolpboerderij 'De Stad Zaandam'. Deze boerderij is in eigendom van de gemeente Haarlemmermeer. In 1985 vonden de laatste agrarische werkzaamheden plaats. Deze bouwhistorische verkenning fungeert als belangrijke onderlegger voor de toekomstige veranderingen van de boerderij. In deze bouwhistorische verkenning wordt aangegeven welke onderdelen cultuur-historisch waardevol zijn. Dit doen wij met behulp van hoge- en positieve waarden. De indifferente onderdelen geven aan waar de meeste ontwikkelruimte zit in het gebouw en aankomende toekomstplannen hiervoor.

Door de bijzondere gelaagdheid van het monument is het lastig om het per bouwfase te waarderen. Daarnaast zijn niet alle verbouwingen volledig te relateren aan de woon- of juist bedrijfsbehoeftes uit het verleden. Zo is het bedrijfsgedeelte in 1939 groter geworden, terwijl deze in 1948 daarentegen weer kleiner werd door de verplaatsing van de keuken naar de voormalige speelruimte. Om deze redenen hebben wij een hybride manier van waarderen toegepast. De hoge en positieve waarden zijn onder te verdelen in vier groepen. Bij de samenvatting gaan wij hier dieper op in.

Groep 1: Eerste bouwfase (hoog)

Groep 2: Zeldzaam (hoog)

Groep 3: Verplaatst, maar wel afkomstig uit eerste bouwfase (positief)

Groep 4: Gerestaureerd naar oorspronkelijk voorbeeld (positief)

Bij de waardering is rekening gehouden met de ouderdom, de bouwhistorische waarde en de herkenbaarheid van de ontwikkeling van het gebouw en de bouwgeschiedenis. De technische staat is niet van invloed op de bouwhistorische waarde. De waardering wordt standaard uitgedrukt in drie categorieën:

Categorie 1; Hoge monumentwaarden, deze zijn van cruciaal belang voor de structuur en/ of de betekenis van het object of gebied.

Categorie 2; Positieve monumentwaarden, deze zijn van belang voor de structuur en/ of de betekenis van het object of gebied.

Categorie 3; Indifferente monumentwaarden, deze zijn van relatief weinig belang voor de structuur en/ of de betekenis van het object of gebied.

Waardering balklagen/ zoldering/ kap

Deze waardering wordt in de tekening aangegeven door een kruis in de betreffende ruimte te plaatsen. De kleur komt overeen met de hierboven genoemde categorieën.

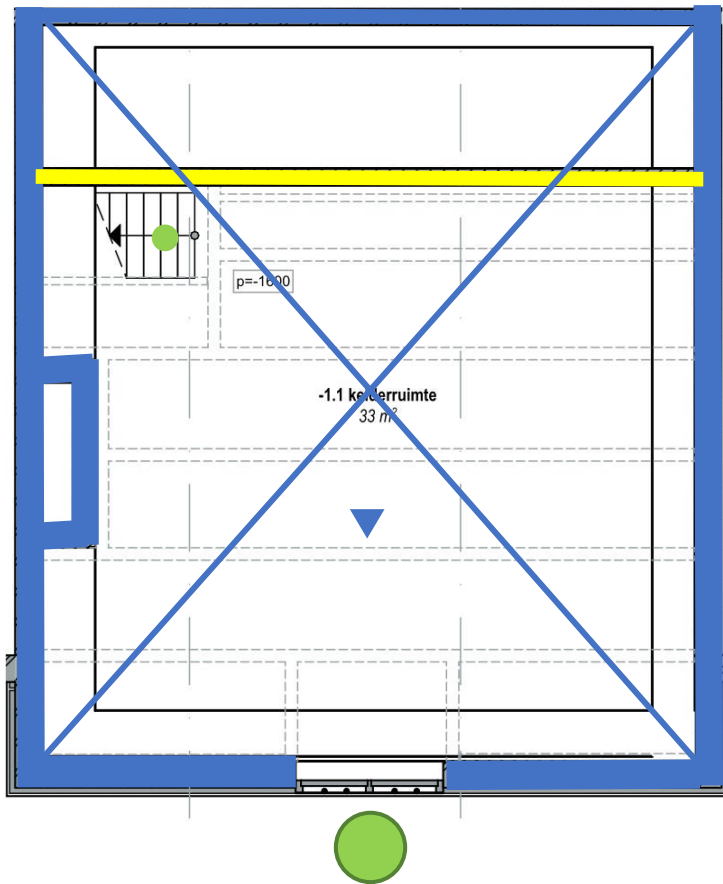
Waardering plafonds. De kleur komt overeen met de hierboven genoemde categorieën.

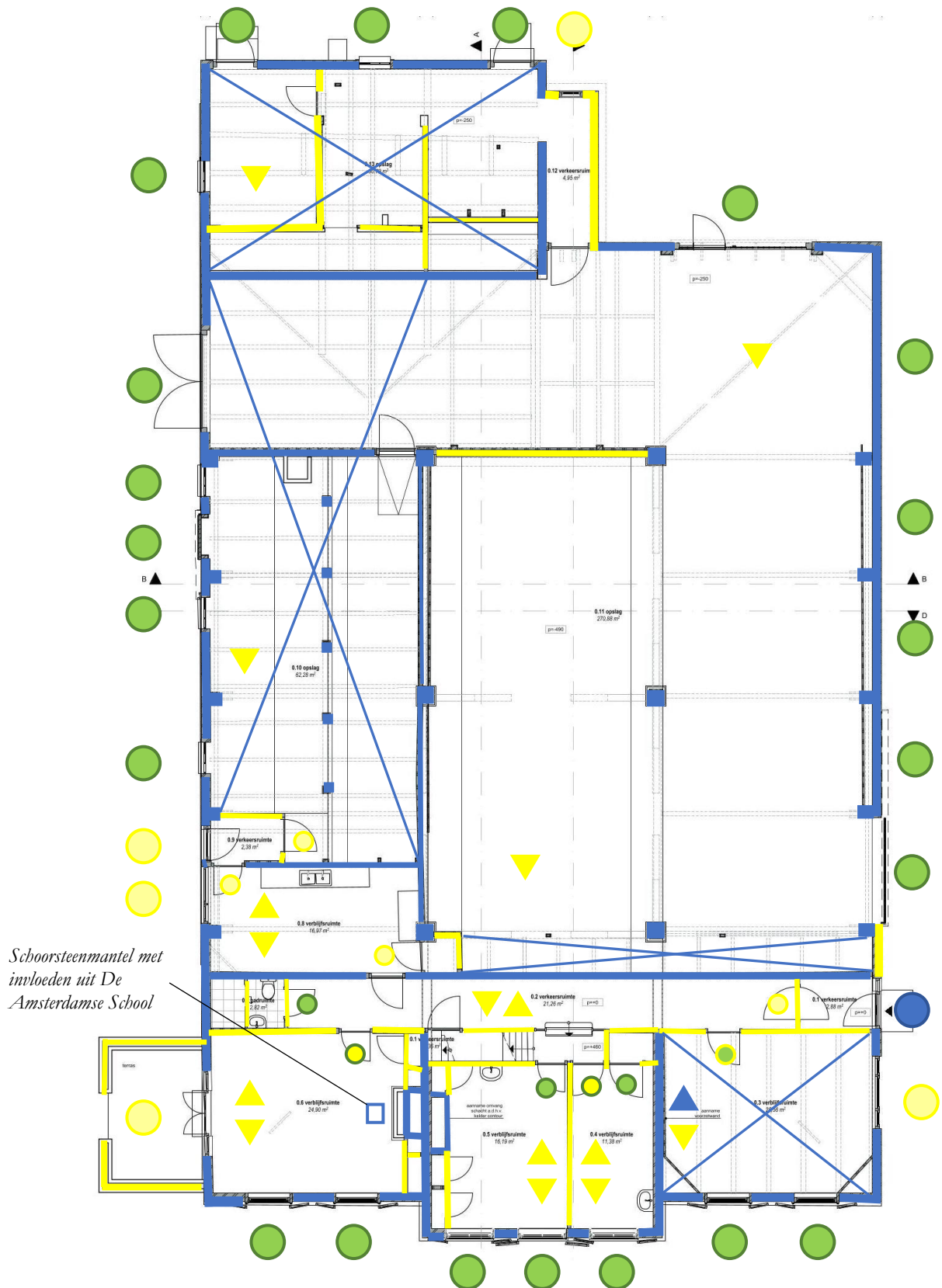
Waardering vloeren. De kleur komt overeen met de hierboven genoemde categorieën.

Waardering van interieurelementen, met nummer. In de ruimte die zo is aangeduid bevinden zich waardevolle interieurelementen. De kleur komt overeen met de hierboven genoemde categorieën.

*Waardstellingsplattegrond kelder. De voorgevel is onder. De tekening kan niet los worden gezien van de tekst.
Tekening: Bureau Helsdingen op onderlegger Technisch Tekenburo Bijl.*

*Waardestellingsplattegrond begane grond. De voorgevel is onder. De tekening kan niet los worden gezien van de tekst.
Tekening: Bureau Helsdingen op onderlegger Technisch Tekenburo Bijl.*

SAMENVATTING EN CONCLUSIE

De Stad Zaandam' is een mooi voorbeeld van een 19e eeuwse stolpboerderij. Het is een afgeleide Noordhollandse stolp, met een verlengde vierkantstijl. Dat de typologie niet uit deze omgeving komt, past juist goed bij de inpolderingsgeschiedenis van de Haarlemmermeer. Het was gebruikelijk dat boeren uit andere delen van Nederland hun eigen boerderijtypes meenamen. Het voorhuis is redelijk goed bewaard gebleven, net als delen van de stal. Het erf is echter aanzienlijk veranderd doordat diverse bijgebouwen gesloopt zijn.

Het gebouw heeft nog redelijk wat elementen uit de eerste bouwphase van 1857. Deze onderdelen zijn cultuur-historisch waardevol en daardoor hoog gewaardeerd. Voorbeelden hiervan zijn onder andere de gevelopeningen (exclusief kozijnen en ramen), de gebintconstructie en de bedstedes op de verdieping van het voorhuis. Een aantal interieurelementen komen uit het gebouw zelf, maar zijn in de loop der tijd verplaatst. Deze elementen hebben materiaalwaarde.

Door de bijzondere ontstaansgeschiedenis van de polder zijn er in de Haarlemmerpolder atypische stijl-combinaties te zien. Hierdoor zijn de boerderijen minder 'zuiver' in haar soort, wat weer goed past bij de eigenheid van de streek. De schenkelspanten in de stal zijn hiervan een fraai voorbeeld, aangezien deze van origine niet passen bij de typologie van de stolp. Ook de huidige voordeur en de gemetselde schouw in de zijbeuk van het voorhuis zijn bijzonder in de combinatie met de typologie van de stolpboerderij. Deze onderdelen hebben zeldzaamheidswaarde.

Eind jaren 80, een paar jaar naar de overname van de gemeente, is de boerderij voor het laatst verbouwd. Tijdens deze verbouwing was een restauratie naar oorspronkelijk ontwerp het uitgangspunt. De onderdelen uit deze verbouwingen zijn positief gewaardeerd. In totaal zijn er vier noemenswaardige verbouwingen geweest na 1857. De meest ingrijpende verbouwing dateert uit 1939.

8. BRONNEN

Literatuur

- *Richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek*, gezamenlijke uitgave van o.a. de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Stichting Bouwhistorie en de Rijksgebouwendienst (Den Haag, 2009). Te raadplegen via: <http://cultureelerfgoed.nl/publicaties/richtlijnen-bouwhistorisch-onderzoek>.
- *Prachtlandschap Noord-Holland*, Ensemble Haarlemmermeerpolder, onderdeel van de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie, Provincie Noord-Holland (2018). Te raadplegen via: <https://leidraadlc.noord-holland.nl/>.
- *Groekernen in de polder*, artikel door podium voor architectuur Haarlemmermeer en Schiphol (jaartal onbekend). Te raadplegen via: <https://www.podiumarchitectuur.nl/artikelen/363-Groekernen-in-de-polder/>.
- *De Stad Zaandam*, artikel door onbekende auteur (onbekende plaats en jaartal).
- *De stolp te kijk, de stolpboerderij toen, nu en straks*, geschreven door J.J. Schiltstra, L. Brandts Buys en C. de Jong (herziende druk 1991)

Websites

- <https://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>
- <https://www.kadasterdata.nl/kadastrale-kaart#/5.0611564/52.0966233/11>

Afbeeldingen en tekeningen zonder bronvermelding zijn afkomstig van Bureau Helsdingen.

Voor het onderzoek zijn diverse oude vergunningstekeningen gebruikt. Alle tekeningen zijn door de gemeente Haarlemmermeer gedeeld met Bureau Helsdingen. Het gaat om bouwtekeningen uit de volgende jaartallen: 1939, 1956, 1977.

Op de hierna komende pagina's is een uittreksel van het monumentenregister toegevoegd.

Monumentnummer*: 510069

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijksmonument
Inschrijving register* 09 juni 1999
Kadaster deel/nr 82817/93

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Hoofddorp Haarlemmermeer Noord-Holland

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Haarlemmermeer P 3287

Omschrijving**

Inleiding

Grote vrijstaande STOLPBOERDERIJ, genaamd "De stad Zaandam", van het afgeleide Noordhollandse type. De boerderij werd spoedig na de drooglegging van de Haarlemmermeerpolder in 1855 gebouwd, waarschijnlijk in 1857.

De boerderij ligt aan de noordwestzijde van de IJweg en wordt daarvan gescheiden door een voortuin. De boerderij is bereikbaar via een oprijlaan langs de noordzijde van de voortuin. De boerderij was gebouwd als akkerbouwbedrijf: het bedrijfsgedeelte bevatte maar een klein stalgedeelte voor vee en een zeer groot gedeelte voor graanopslag.

De dakpannen van de boerderij werden vernieuwd in 1987.

Omschrijving

Stolpboerderij op rechthoekig grondplan, bestaande uit één bouwlaag onder een schilddak, gedekt met zwarte Hollandse pannen. De noklijn staat loodrecht op de IJweg. Aan de achterzijde van de boerderij bevindt zich een staartstuk. Het pand is opgetrokken in rode handvorm baksteen, gemetseld in kruisverband.

De houten draagconstructie bestaat uit een dubbel vierkant, aan de korte voor- en achterzijde voorzien van een overstek. De muren van de lange zijden worden in het interieur gesteund door stijnen waarop schenkelspanten rusten die verbonden zijn met de vierkanten.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

De symmetrisch ingedeelde voorgevel (ZO) heeft een breedte van vijf vensterassen, waarbij de nadruk ligt op de drie middelste vensterassen die een middenrisaliet vormen. Het middenrisaliet heeft een hoogte van twee bouwlagen boven een kelderverdieping en wordt afgesloten door een topgevel onder ongestoken zadeldak met eenvoudig geprofileerde windveren en met nok- en hoekmakelaars. De voorgevel heeft een gepleisterde plint en horizontale banden ter hoogte van de onderdorpels van de vensters. Tenzij anders vermeld, bevatten de vensterassen in de voorgevel rechthoekige houten schuifvensters met houten luiken. Het middenrisaliet heeft van beneden naar boven: twee keldervensters in de plint, bestaande uit rechthoekige houten klapvensters met traliewerk. Op de begane grond bevinden zich drie zesruits-schuifvensters. Tussen de begane grond en eerste verdieping bevindt zich een geprofileerde cordonlijst. De eerste verdieping van het middenrisaliet heeft drie vensterassen, waarvan de middelste een dubbel drieruits-draaivenster bevat met geprofileerde vensteromlijsting en kroonlijst. De twee buitenste vensterassen bevatten een vierruits-schuifvenster. Boven deze vierruits-vensters is een hardstenen plaat aangebracht, waarop de naam van de boerderij staat: "DE STAD" (links) en "ZAANDAM" (rechts). In de borstwering van het middelste venster op de begane grond en dat van de eerste verdieping is een gestuct cassettepaneel aangebracht. Aan weerszijden van het middenrisaliet bevindt zich een geveldeel ter breedte van twee vensterassen, waarbij elke as een schuifvenster met glas-in-lood-bovenlicht bevat. Deze geveldelen worden afgesloten door een geprofileerde houten gootlijst op houten consoles. In het middenrisaliet bevindt zich een hardstenen gedenksteen ter herinnering aan de eerste steenlegging op 22 april 1857 door (weggewist) H.W.N. van Noomen.

De rechterzijgevel (NO) bevat in het woongedeelte (geheel links) een (niet oorspronkelijk) venster en een (niet oorspronkelijke) deur. Het bedrijfs gedeelte (rechts) bevat een (niet oorspronkelijke) schuifdeur en drie hooggeplaatste rechthoekige houten vensters met houten dorpels. In het muurwerk bevinden zich diverse schieters van staafankers.

De achtergevel (NW) heeft links een grote, tot boven de dakrand opgetrokken, opgeklampte dubbele darsdeur en een rechthoekig houten stalvenster met houten dorpel. Rechts bevindt zich het staartstuk onder aangekapt zadeldak met zwarte Hollandse pannen. Het dak ligt verzonken in de kopgevel. De kopgevel bevat op de begane grond twee opgeklampte loopdeuren aan weerszijden van een rondboogvormig ijzeren venster met meerruits-roedenverdeling. In de kapverdieping bevindt zich een centrale opgeklampte hooideur met aan weerszijden een klein rechthoekig houten venster. In het muurwerk bevinden zich diverse schieters van staafankers. De linkerzijgevel van het staartstuk bevat twee hooggeplaatste rechthoekige houten vensters en een kleine (niet oorspronkelijke) aanbouw.

De linkerzijgevel (ZW) bevat vier rondboogvormige ijzeren vensters met meerruits-roedenverdeling en twee (niet oorspronkelijke) inrijdeuren. Geheel rechts, in het woongedeelte, bevinden zich enkele (niet oorspronkelijke) vensters en terrasdeuren met zijlichten.

Waardering

De uit 1857 daterende stolpboerderij is van algemeen belang uit cultuur- en architectuurhistorisch oogpunt als merendeels gaaf bewaard gebleven voorbeeld van agrarische bouwkunst uit het midden van de 19de eeuw op het Noordhollandse platteland, gebouwd in een streek-eigen bouwtrant met voorname voorgevelbehandeling. Daarnaast is de stolpboerderij van belang uit sociaalhistorisch oogpunt als één van de eerst gebouwde boerderijen in de Haarlemmermeerpolder en heeft als zondanig pionierswaarde.

Hoofdcategorie

Boerderijen, molens en bedrijven

Subcategorie

Boerderij (M)

Functie

Boerderij(M1)

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument